

POSTANOWIENIE

Dnia 3 października 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bohdan Bieniek (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Krzysztof Rączka (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. A.

przeciwko U. z/s w N.

o ustalenie istnienia stosunku pracy i zapłatę,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 3 października 2018 r.,

na skutek skargi kasacyjnej powoda na postanowienie

Sądu Okręgowego w Ś. z dnia 5 grudnia 2016 r., sygn. akt VII Pz (...),

I. na podstawie art. 267 TFUE zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z następującymi pytaniami prawnymi:

1) Czy art. 19 ust. 1 zdanie 2 w związku z art. 4 ust. 3 zdanie 3 i art. 2 TUE, art. 267 akapit 3 TFUE oraz art. 47 KPP należy interpretować w ten sposób, że

do naruszenia zasady nieusuwalności sędziów będącej elementem zasady skutecznej ochrony sądowej oraz zasady państwa prawnego dochodzi w każdym przypadku obniżenia przez ustawodawcę krajowego wieku przejścia w stan spoczynku (wieku emerytalnego) sędziów sądu ostatecznej instancji Państwa Członkowskiego (na przykład z 70. lat do 65. lat) i zastosowania nowego niższego wieku emerytalnego do sędziów w służbie czynnej, bez pozostawienia decyzji o skorzystaniu z niższego wieku emerytalnego wyłącznie w gestii zainteresowanego sędziego?

2) Czy art. 19 ust. 1 zdanie 2 w związku z art. 4 ust. 3 zdanie 3 i art. 2 TUE, art. 267 akapit 3 TFUE oraz art. 47 KPP należy interpretować w ten sposób, że

naruszona zostaje zasada państwa prawnego oraz standard niezawisłości wymagany dla zapewnienia skutecznej ochrony sądowej w sprawach unijnych, gdy krajowy ustawodawca z naruszeniem zasady nieusuwalności sędziów obniża zwykły wiek, do którego sędzia sądu ostatej instancji Państwa Członkowskiego może zajmować stanowisko sędziowskie z 70. lat do 65. lat, uzależniając możliwość dalszego zajmowania tego stanowiska od uznaniowej zgody organu władzy wykonawczej?

3) Czy art. 2 w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy (Dz.U.UE. Polskie wydanie specjalne Rozdział 05, Tom 04, s. 79) należy interpretować w ten sposób, że dyskryminacją ze względu na wiek jest obniżenie wieku przejścia w stan spoczynku (wieku emerytalnego) sędziów sądu ostatej instancji Państwa Członkowskiego oraz uzależnienie możliwości dalszego zajmowania stanowiska sędziowskiego przez dotychczasowego sędziego tego sądu, który osiągnął nowy niższy wiek przejścia w stan spoczynku, od zgody organu władzy wykonawczej?

4) Czy art. 2, art. 9 oraz art. 11 dyrektywy 2000/78 w związku z art. 21 oraz art. 47 KPP należy interpretować w ten sposób, że

w przypadku dyskryminacji ze względu na wiek sędziów sądu ostatej instancji Państwa Członkowskiego, polegającej na obniżeniu wieku przejścia w stan spoczynku (wieku emerytalnego) z dotychczasowych 70. do 65. lat, sąd ten – orzekając w dowolnej sprawie w składzie z udziałem sędziego dotkniętego skutkami takich dyskryminujących przepisów krajowych, który nie wyraził woli skorzystania z nowego wieku emerytalnego – przy rozstrzygnięciu kwestii wstępnej dotyczącej składu orzekającego ma obowiązek odmówić zastosowania przepisów krajowych sprzecznych z dyrektywą 2000/78 oraz art. 21 KPP i orzekać nadal z udziałem takiego sędziego, gdy jest to jedyny skuteczny sposób zapewnienia efektywnej ochrony sądowej uprawnień sędziego wynikających z prawa unijnego?

II. na podstawie art. 105 § 1 Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości wnieść o zastosowanie trybu przyspieszonego.

III. na podstawie art. 54 § 1 Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości wnieść o połączenie ze sprawą C-522/18 do wspólnego rozpoznania.

IV. posiedzenie odroczyć.

UZASADNIENIE

Przedmiot postępowania

1. Sąd Najwyższy w składzie zwykłym powziął wątpliwości w zakresie wykładni przepisów prawa unijnego w związku z rozpoznawaniem skargi kasacyjnej dotyczącej prawidłowości zastosowania krajowego prawa procesowego stanowiącego implementację przepisów Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U.UE L z dnia 20 grudnia 2012 r.) oraz dyrektywy 96/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 grudnia 1996 r. dotyczącej delegowania pracowników w ramach świadczenia usług (Dz. Urz. UE L 18 z 21.01.1997, s. 1 ze sprost.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne 2004, rozdz. 5, t. 2, s. 431) do polskiego porządku prawnego.
2. Skarga kasacyjna została wniesiona przez pracownika spółki, której siedziba znajdowała się w Szwajcarii, a którego miejsce pracy, według umowy, miało znajdować się we Francji. Sąd Rejonowy w Ś. postanowieniem z 10 maja 2016 r. (sygn. akt IV P (...)) odrzucił pozew M. A. przeciwko U. z/s w N. (Szwajcaria) o ustalenie istnienia stosunku pracy i o zapłatę wynagrodzenia. Zażalenie na te postanowienie zostało następnie oddalone przez Sąd Okręgowy w Ś. postanowieniem z 5 grudnia 2016 r. (sygn. akt VII Pz (...)). Sąd drugiej instancji stwierdził, że zażalenie nie zasługuje na uwzględnienie, bowiem kwestia delegacji pracownika ma znaczenie przy określeniu jurysdykcji dla dochodzenia roszczeń związanych z warunkami pracy określonymi w art. 4 ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o delegowaniu pracowników w ramach świadczenia usług (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 868). W sytuacji, gdy pracownik chce dochodzić roszczeń związanych z tymi warunkami, a w ich zakresie nie mieści się kwestia wypłaty wynagrodzenia, czy ustalenia istnienia stosunku pracy, może wtedy skierować sprawę przed sąd państwa, do którego został delegowany. Ponieważ w niniejszej sprawie powód nie dochodził takich roszczeń, to w

związku z tym nie ma zastosowania art. 1103⁴ k.p.c., a więc brak było uzasadnienia dla właściwości sądu polskiego. Ponadto, Sąd odwoławczy wskazał, że czasowe delegowanie pracownika do świadczenia pracy w innym państwie nie powoduje w tym państwie ustanowienia miejsca, w którym zazwyczaj świadczy on pracę. Państwem, w którym pracownik zazwyczaj świadczył pracę, pozostaje państwo, z którego został wysłany. Taka istota delegacji wprost wynikała, zdaniem Sądu Okręgowego, z treści art. 11 łączącej strony umowy o pracę, gdzie strony wyraźnie zastrzegły, że jakkolwiek powód jest delegowany do Polski, to miejscem wykonywania umowy jest Francja. W konsekwencji Sąd Okręgowy uznał, że powód zazwyczaj świadczył pracę we Francji i rozpoznawana sprawa nie podlegała jurysdykcji krajowej.

3. Postanowienie Sądu Okręgowego w Ś. z 5 grudnia 2016 r. (sygn. akt VII Pz (...)) zaskarżył skargą kasacyjną powód, zarzucając naruszenie prawa procesowego mające istotny wpływ wynik sprawy tj. art. 1103⁴ § 1 k.p.c. i w konsekwencji błędne uznanie przez Sąd pierwszej i drugiej instancji, że powód nie świadczył zazwyczaj pracy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, podczas gdy z zebranego w sprawie materiału dowodowego wyraźnie wynikało, że powód większą część swojej działalności zawodowej wiązał z Polską, a nie Francją lub Szwajcarią. Powołany jako podstawa skargi kasacyjnej art. 1103⁴ § 1 k.p.c. służy implementacji do prawa polskiego art. 20-23 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U.UE L z dnia 20 grudnia 2012 r.). Skarżący wskazał, że Sąd Okręgowy, wydając zaskarżone postanowienie, nie dokonał prawidłowej wykładni pojęcia „pracy zazwyczaj wykonywanej”, przyjmując, że kluczowe znaczenie mają postanowienia umowy o pracę, zawartej przez strony, a nie faktyczne wykonywanie pracy przez powoda.
4. Na wstępnym etapie merytorycznego rozpoznawania skargi kasacyjnej Sąd Najwyższy powziął wątpliwości dotyczące wykładni przepisów prawa Unii Europejskiej powołanych w treści poszczególnych pytań prejudycjalnych w

związku z wyznaczeniem do rozpoznania skargi kasacyjnej składu z udziałem sędziego Sądu Najwyższego, którzy ukończył 65 rok życia. Na mocy art. 37 § 1 obowiązującej od 3 kwietnia 2018 r. ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2018 r., poz. 5, dalej jako obowiązująca ustawa o Sądzie Najwyższym) sędzia przechodzi w stan spoczynku z dniem ukończenia 65 roku życia, chyba że uzyska zgodę Prezydenta RP na dalsze zajmowanie stanowiska sędziowskiego. Do sędziego zasiadającego w składzie Sądu Najwyższego przedstawiającego pytanie prejudycjalne – jako jedynego sędziego z grona wszystkich sędziów Sądu Najwyższego - adresowany jest art. 111 § 1a obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym, zgodnie z którym sędzia ten przechodzi w stan spoczynku z dniem 3 kwietnia 2019 r., chyba że przed tą datą złoży oświadczenie o woli dalszego zajmowania stanowiska sędziowskiego, przedstawi wymagane zaświadczenia a – także przed tą datą - Prezydent RP wyrazi zgodę na dalsze zajmowanie przez niego stanowiska sędziowskiego.

5. Występując w pytaniach prejudycjalnymi, których treść i uzasadnienie powiela co do zasady postanowienie Sądu Najwyższego z 2 sierpnia 2018 r., III UZP 4/18, Sąd Najwyższy kierował się następującymi względami. Po pierwsze, problemy prawne objęte pytaniami prejudycjalnymi w sprawie C-522/18 występują także w niniejszej sprawie. Po drugie, pytania prejudycjalne zadane w sprawie C-522/18 mają fundamentalne znaczenie dla utrzymania Unii jako wspólnoty prawa. Po trzecie, władza polityczna podejmuje różnego rodzaju działania, które ukierunkowane są na uniemożliwienie dokonania przez TSUE wykładni przepisów prawa unijnego w zakresie niezależności sądów i niezawisłości sędziów w sprawie C-585/18 (zob. argumenty przedstawione w postanowieniu Sądu Najwyższego z 30 sierpnia 2018 r., III PO 7/18, pkt 32-33). Po czwarte, w reakcji na decyzję TSUE o zastosowaniu trybu przyspieszonego oraz wyznaczenie terminu rozprawy na 12 lutego 2019 r., podległy władzy politycznej organ rentowy skierował do Sądu Najwyższego pismo procesowe o cofnięciu zażalenia, przy rozpoznawaniu którego doszło do wystąpienia przez Sąd Najwyższy z

pytaniami prejudycjalnymi w dniu 2 sierpnia 2018 r., III UZP 4/18. Dlatego Sąd Najwyższy w obecnym składzie uznał – mimo, iż w jego ocenie wspomniane cofnięcie zażalenia nie prowadzi automatycznie do umorzenia postępowania krajowego – za zasadne ponowienie pytań prejudycjalnych zadanych postanowieniem Sądu Najwyższego z 2 sierpnia 2018 r., III UZP 4/18. W tym zakresie Sąd Najwyższy kierował się punktem 25 Zalecenia dla sądów krajowych dotyczącego składania wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym (Dz. Urz. UE 2018 C 257, s. 1). W ten sposób TSUE może procedować nad rozstrzygnięciem pytań prejudycjalnych dotyczących istoty Unii Europejskiej jako wspólnoty prawa bez względu na rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego jakie zostanie podjęte w sprawie leżącej u podstaw pytań przedłożonych postanowieniem Sądu Najwyższego z 2 sierpnia 2018 r., III UZP 4/18.

6. Dla ułatwienia Trybunałowi Sprawiedliwości Unii Europejskiej czynności przygotowawczych do rozpoznania sprawy, Sąd Najwyższy postanowił wyróżnić *kursywą* te fragmenty uzasadnienia pytania, które zawierają nową argumentację, wynikającą przede wszystkim ze zdarzeń jakie miały miejsce po 2 sierpnia 2018 r.

Przepisy prawa polskiego

Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2018 r., poz. 5 ze zm.)

Art. 37 § 1. Sędzia Sądu Najwyższego przechodzi w stan spoczynku z dniem ukończenia 65. roku życia, chyba że nie później niż na 6 miesięcy i nie wcześniej niż na 12 miesięcy przed ukończeniem tego wieku złoży oświadczenie o woli dalszego zajmowania stanowiska i przedstawi zaświadczenie stwierdzające, że jest zdolny, ze względu na stan zdrowia, do pełnienia obowiązków sędziego, wydane na zasadach określonych dla kandydata na stanowisko sędziowskie a Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej wyrazi zgodę na dalsze zajmowanie stanowiska sędziego Sądu Najwyższego.

§ 1a. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, przed wyrażeniem zgody na dalsze zajmowanie stanowiska sędziego Sądu Najwyższego, zasięga opinii Krajowej Rady Sądownictwa. Krajowa Rada Sądownictwa przekazuje Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej opinię w terminie 30 dni od dnia wystąpienia przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o przedstawienie tej opinii. W przypadku nieprzekazania opinii w terminie, o którym mowa w zdaniu drugim, uznaje się, że Krajowa Rada Sądownictwa wydała opinię pozytywną.

§ 1b. Sporządzając opinię, o której mowa w § 1a, Krajowa Rada Sądownictwa bierze pod uwagę interes wymiaru sprawiedliwości lub ważny interes społeczny, w szczególności racjonalne wykorzystanie kadr Sądu Najwyższego lub potrzeby wynikające z obciążenia zadaniami poszczególnych izb Sądu Najwyższego.

§ 2. Oświadczenie i zaświadczenie, o których mowa w § 1, składa się Pierwszemu Prezesowi Sądu Najwyższego, który wraz ze swoją opinią niezwłocznie przedkłada je Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej. Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego swoje oświadczenie i zaświadczenie wraz z opinią Kolegium Sądu Najwyższego składa Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 3. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej może wyrazić zgodę na dalsze zajmowanie stanowiska sędziego Sądu Najwyższego w terminie 3 miesięcy od dnia otrzymania opinii Krajowej Rady Sądownictwa, o której mowa w § 1a, albo upływu terminu na przekazanie tej opinii. Niewyrażenie zgody w terminie, o którym mowa w zdaniu pierwszym, jest równoznaczne z przejściem sędziego w stan spoczynku z dniem ukończenia 65. roku życia. W przypadku niezakończenia postępowania związanego z dalszym zajmowaniem stanowiska sędziego Sądu Najwyższego po ukończeniu wieku, o którym mowa w § 1, sędzia pozostaje na stanowisku do czasu zakończenia tego postępowania.

Art. 39. Datę przejścia sędziego Sądu Najwyższego w stan spoczynku albo przeniesienia sędziego Sądu Najwyższego w stan spoczynku stwierdza Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 111. § 1a. Sędziowie Sądu Najwyższego, którzy ukończą 65. rok życia po upływie trzech miesięcy i przed upływem dwunastu miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy przechodzą w stan spoczynku z upływem dwunastu miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy, chyba że w tym terminie złożą

oświadczenie i zaświadczenie, o których mowa w art. 37 § 1, a Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej wyrazi zgodę na dalsze zajmowanie stanowiska sędziego Sądu Najwyższego. Przepisy art. 37 § 1a–4 stosuje się odpowiednio.

Odnosnie do pytania nr 1

7. Pierwsze pytanie prejudycjalne Sądu Najwyższego stwarza TSUE okazję do generalnego doprecyzowania konstytucyjnego standardu prawa unijnego w zakresie zasady niezależności sądów i niezawisłości sędziowskiej ze szczególnym uwzględnieniem zasady nieusuwalności sędziów mocą decyzji władzy ustawodawczej przez obniżenie wieku emerytalnego sędziów skutkujące przymusowym i przedwczesnym (w stosunku do obowiązujących do tej pory przepisów) zakończeniem służby sędziowskiej [*usunięto fragment uzasadnienia z pytania III UZP 4/18*].
8. Zgodnie z wiążącą wszystkie sądy oraz wszystkie organy we wszystkich Państwach Członkowskich wykładnią dokonaną przez TSUE w wyroku z 27 lutego 2018 r., C-64/16, *Associação Sindical dos Juízes Portugueses przeciwko Tribunal de Contas* (ECLI:EU:C:2018:117), podtrzymaną i rozszerzoną następnie w wyroku z 25 lipca 2018 r., C-216/18, LM (ECLI:EU:C:2018:586), Unia opiera się na wspólnych wartościach podzielanych przez Państwa Członkowskie, wśród których jest państwo prawne. Zdaniem Sądu Najwyższego bez podzielania tych wartości nie można zostać ani pozostawać Państwem Członkowskim. Skoro jest to tak fundamentalna wartość dla Unii, to tym bardziej sądowej kontroli w ramach współpracy między sądami krajowymi a Trybunałem Sprawiedliwości podlega respektowanie tej wartości przez Państwo Członkowskie.
9. Sąd Najwyższy uwzględnił, że Unia była, jest i będzie unią (wspólnotą) prawa. Dla jej istnienia konieczne jest zapewnienie przez Państwa Członkowskie stosowania i poszanowania prawa Unii na swoim terytorium. Wynika z tego wymóg zapewnienia przez Państwo Członkowskie, by organy będące sądem w rozumieniu prawa unijnego odpowiadały wymogom skutecznej ochrony sądowej w takim ujęciu, jakie Trybunał Sprawiedliwości przyjął w swoim orzecznictwie. Jednym z kryteriów jakie należy uwzględnić

przy ocenie, czy dany organ państwa członkowskiego ma status sądu w rozumieniu prawa unijnego jest jego niezawisłość oraz niezawisłość orzekających w nim sędziów (C-64/16, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses przeciwko Tribunal de Contas*, pkt 38; C-216/18, LM, pkt 48, 63-65). Elementem tej niezawisłości jest nieusuwalność sędziów (C-64/16, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses przeciwko Tribunal de Contas*, pkt 45; C-216/18, LM, pkt 64). To właśnie na tle tej zasady i jej respektowania w porządku krajowym pojawiły się wątpliwości Sądu Najwyższego, które skłoniły go do zadania pierwszego pytania prejudycjalnego. Poniżej Sąd Najwyższy przedstawia TSUE kontekst prawa krajowego, na tle którego należy dokonać wykładni przepisów prawa unijnego.

10. Zgodnie z art. 37 § 1 obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym, sędzia przechodzi w stan spoczynku z dniem ukończenia 65 roku życia, chyba że zainicjuje odpowiednie postępowanie, o którym szerzej będzie mowa w uzasadnieniu pytania nr 2. Stosownie do regulacji przejściowej art. 111 § 1 oraz – *znajdującego zastosowanie w niniejszej sprawie* - § 1a obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym, sędziowie, którzy ukończyli 65 rok życia w dniu wejścia w życie tej ustawy albo którzy ukończą 65 rok życia w terminie 3 miesięcy od wejścia w życie tej ustawy albo w terminie późniejszym, przechodzą w stan spoczynku, chyba że uzyskają zgodę Prezydenta RP na dalsze zajmowanie stanowiska sędziowskiego.
11. Z powołanych przepisów wynika, że ustawodawca krajowy nie tylko określił wiek emerytalny dla sędziów Sądu Najwyższego obejmujących stanowisko sędziowskie pod rządami nowej ustawy ale także obniżył wiek emerytalny dla tych sędziów, którzy zgodnie z poprzednio obowiązującą ustawą z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 1254 ze zm., dalej jako poprzednia ustawa o Sądzie Najwyższym) pełnili służbę sędziowską do ukończenia 70 roku życia. Zgodnie z art. 30 § 1 poprzedniej ustawy o Sądzie Najwyższym, sędzia Sądu Najwyższego przechodził w stan spoczynku z dniem ukończenia 70 roku życia. Każdy sędzia miał uprawnienie do wcześniejszego przejścia w stan spoczynku – na

swój wniosek - w wieku odpowiadającym powszechnemu wiekowi emerytalnemu (art. 30 § 2 pkt 1 poprzedniej ustawy o Sądzie Najwyższym). Ponadto mógł przejść w stan spoczynku w wieku niższym niż wiek powszechny, po spełnieniu pewnych dodatkowych warunków (wiek oraz staż orzekania – art. 30 § 2 pkt 2 poprzedniej ustawy o Sądzie Najwyższym). Począwszy od 29 sierpnia 2014 r. sędziowie Sądu Najwyższego mogli pozostawać w służbie czynnej po ukończeniu 70 roku życia, jeżeli tylko złożyli stosowne oświadczenie Pierwszemu Prezesowi Sądu Najwyższego (a nie organowi władzy wykonawczej) oraz przedstawili zaświadczenie o stanie zdrowia (art. 30 § 1 poprzedniej ustawy o Sądzie Najwyższym, bez badań psychologicznych jak wymaga tego art. 37 § 1 obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym).

12. Sąd Najwyższy wyjaśnia, że z punktu widzenia prawa krajowego sędzia w stanie spoczynku nie sprawuje już urzędu sędziego, choć nadal wiąże go szereg obowiązków wynikających ze stosunku służbowego sędziego. Należy także zwrócić uwagę, że w art. 111 § 1a oraz art. 37 § 1 obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym mowa jest o „dalszym zajmowaniu stanowiska sędziowskiego” po ukończeniu określonego wieku. Sam ustawodawca przyjmuje zatem, że ukończenie określonego wieku skutkuje opróżnieniem stanowiska sędziowskiego. To z kolei oznacza, że z punktu widzenia prawa krajowego obniżenie wieku emerytalnego sędziów i obligatoryjne zastosowanie nowego niższego wieku do sędziów w służbie czynnej, którzy wcześniej nabyli prawa do pozostawania w służbie czynnej do ukończenia 70 roku życia, oznacza usunięcie takich sędziów przez ustawodawcę z urzędu sędziego. Zgodnie zaś z art. 180 ust. 1 Konstytucji RP sędziowie są nieusuwalni. Dlatego nie jest dopuszczalna ingerencja w stan spoczynku sędziego, która ma wyłącznie na celu usunięcie sędziego z urzędu i wymianę kadrową. Tymczasem zastosowanie takich przepisów krajowych jak art. 111 § 1a w związku z art. 37 § 1 obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym wywołuje skutek w postaci usunięcia sędziego z urzędu. Odmienne byłoby, gdyby ustawodawca - obniżając wiek emerytalny dla sędziów na podstawie kompetencji do uregulowania tej kwestii przewidzianej

w art. 180 ust. 4 Konstytucji RP - wprowadził odpowiednie przepisy przejściowe, zgodnie z którymi decyzja o przejściu w stan spoczynku z ukończeniem nowego, niższego wieku emerytalnego pozostawiona została wyłącznie w gestii decyzji indywidualnego sędziego. Sędzia taki mógłby nadal orzekać do ukończenia 70 roku życia albo zdecydować się zakończyć służbę sędziowską wcześniej.

13. Zdaniem Sądu Najwyższego obniżenie wieku przejścia w stan spoczynku przez ustawodawcę przy jednoczesnym obligatoryjnym zastosowaniu nowego niższego wieku do sędziów w stanie czynnym, godzi bezpośrednio w zasadę nieusuwalności sędziów, przez co jest sprzeczne ze standardem określonym w punkcie 45 wyroku w sprawie C-64/16 *Associação Sindical dos Juizes Portugueses przeciwko Tribunal de Contas*. Zasadę nieusuwalności sędziów należy bowiem rozumieć w taki sposób, że władza ustawodawcza lub wykonawcza nie może swoimi decyzjami rozstrzygać o możliwości dalszego orzekania przez sędziego. W przeciwnym razie władza ustawodawcza samodzielnie albo za pośrednictwem władzy wykonawczej mogłaby w sposób dowolny manipulować wiekiem emerytalnym sędziów i w zależności od aktualnych oczekiwań politycznych usuwać sędziów.
14. Obniżenie wieku emerytalnego przez ustawodawcę zwykłego w kontekście naruszenia zasady nieusuwalności sędziów należy oceniać przy uwzględnieniu szerszego kontekstu zmian w wymiarze sprawiedliwości, jakie mają miejsce w Państwie Członkowskim. Sąd Najwyższy zwraca uwagę, że aktualnie obowiązująca ustawa o Sądzie Najwyższym, zawierająca rozwiązanie obniżające dotychczasowy wiek przejścia w stan spoczynku z 70 do 65 lat, została uchwalona z inicjatywy Prezydenta RP po zażądaniu przez niego innej ustawy o Sądzie Najwyższym, która przenosiła w stan spoczynku wszystkich sędziów Sądu Najwyższego, z wyjątkiem sędziów dowolnie wskazanych przez Ministra Sprawiedliwości. Sąd Najwyższy miał także na względzie, że w dniu 3 lipca 2018 r. Komisja Europejska wszczęła postępowanie przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej o naruszenie Traktatów w związku z objętym pytaniem prejudycjalnym mechanizmem obniżenia wieku emerytalnego sędziów. Zarówno Komisja Europejska jak i inne organy

organizacji międzynarodowych sporządzały w latach 2016-2018 szereg raportów stwierdzających zagrożenie dla praworządności w RP w związku ze zmianami wprowadzonymi w systemie wymiaru sprawiedliwości, w tym polegającymi na obniżeniu wieku emerytalnego i jego zastosowaniu wobec aktualnych sędziów Sądu Najwyższego [*usunięto odwołania*].

15. Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy uważa, że na pierwsze pytanie należy udzielić odpowiedzi pozytywnej. Odpowiedź na to pytanie jest konieczna Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia wstępnego zagadnienia dotyczącego spełnienia przez ten Sąd wymogów niezawisłości i niezależności, w sytuacji w której w jego składzie orzeka sędzia objęty zakresem zastosowania przepisów obniżających obligatoryjnie wiek emerytalny dla sędziów w służbie czynnej. Pozytywna odpowiedź TSUE pozwoli Sądowi Najwyższemu pominąć przepisy obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym sprzeczne z zasadą nieusuwalności sędziów.

Odniesienie do pytania nr 2

16. Drugie pytanie prejudycjalne stwarza TSUE okazję dla dokonania wykładni prawa unijnego w zakresie zasady niezależności sądów i niezawisłości sędziowskiej ze szczególnym uwzględnieniem zasady nieusuwalności sędziów mocą decyzji władzy ustawodawczej przez obniżenie wieku emerytalnego sędziów skutkujące przymusowym i przedwczesnym (w stosunku do obowiązujących do tej pory przepisów) zakończeniem służby sędziowskiej oraz uzależnieniem dalszego jej wykonywania przez konkretnego sędziego od arbitralnej decyzji organu władzy wykonawczej.
17. *W składzie Sądu Najwyższego rozpoznającego skargę kasacyjną zasiada sędzia, który ukończył 65 rok życia już po wejściu w życie tej ustawy a nominację do Sądu Najwyższego otrzymał na podstawie przepisów pozwalających orzekać do ukończenia 70 roku życia.* Stosownie do art. 111 § 1a obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym jego dalsze orzekanie uzależnione zostało od wyrażenia zgody przez organ władzy wykonawczej – Prezydenta RP. Zgoda ta jest wyrażana przez Prezydenta RP uznaniowo, pod warunkiem wystąpienia ze stosownym wnioskiem przez sędziego za

pośrednictwem Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, do którego należy dołączyć badania lekarskie oraz psychologiczne. Są to takie badania, jakie wymagane są od kandydatów ubiegających się po raz pierwszy o powołanie na stanowisko sędziowskie. Pozytywny wynik tych badań nie decyduje o zgodzie Prezydenta RP na przedłużenie możliwości dalszego orzekania. Z publicznych wypowiedzi Prezydenta RP i pracowników jego Kancelarii wynika, że przy podejmowaniu decyzji będzie uwzględniał działalność orzeczniczą sędziego. Podkreślić należy, że uprawnienie do wyrażenia zgody na dalsze zajmowanie stanowiska sędziego nie jest konstytucyjną prerogatywą Prezydenta RP.

18. *W uzupełnieniu argumentacji przedstawionej w uzasadnieniu postanowienia z 2 sierpnia 2018 r., III UZP 4/18 Sąd Najwyższy zwraca uwagę, że podjęte w okresie między 2 sierpnia 2018 r. a 3 października 2018 r. decyzje Prezydenta RP w tym zakresie nie zostały w jakikolwiek sposób uzasadnione. Siedmiu sędziów Sądu Najwyższego nie otrzymało zgody na dalsze zajmowanie stanowiska sędziowskiego bez jakiegokolwiek wyjaśnienia. Sąd Najwyższy zwraca uwagę, że Prezydent RP podejmował decyzje w odniesieniu do niektórych sędziów, mimo przedłożenia przez Sąd Najwyższy pytania prejudycjalnego postanowieniem z 1 sierpnia 2018 r., III PO 6/18 (sprawa C-537/18), któremu towarzyszyło wstrzymanie wykonania uchwały Krajowej Rady Sądownictwa zawierającej opinię w przedmiocie wyrażenia zgody na dalszej zajmowanie stanowiska sędziowskiego. Ponadto nie zastosowano się do środka tymczasowego orzeczonego postanowieniem składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 2 sierpnia 2018 r. wstrzymującego stosowanie niektórych przepisów obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym.*

19. Zdaniem Sądu Najwyższego już sama zależność możliwości dalszego zajmowania stanowiska sędziowskiego, a co za tym idzie orzekania, od uznaniowej decyzji organu władzy wykonawczej jest nie do pogodzenia z zasadą niezawisłości i niezależności sądów oraz orzekających w nich sędziów. Uzależnienie dalszego pełnienia czynnej służby sędziowskiej przez sędziów Sądu Najwyższego, którzy ukończyli 65 lat życia, od decyzji

przedstawiciela władzy wykonawczej (Prezydenta RP po uzyskaniu kontrasygnaty Prezesa Rady Ministrów) w sposób oczywisty czyni tych sędziów podatnymi na naciski zewnętrzne, choćby potencjalnie oraz przynajmniej w okresie *między wejściem w życie ustawy przewidującej takie rozwiązanie (lub* od złożenia oświadczenia o woli pozostania na stanowisku) do momentu wyrażenia zgody przez Prezydenta RP. Stwarza to bezpośrednie zagrożenie dla niezawisłości sądu, w którym zasiadają tacy sędziowie i może budzić uzasadnione wątpliwości u stron postępowania [*usunięto fragment uzasadnienia ze sprawy III UZP 4/18*].

20. Podkreślenia wymaga, że do tej pory sędzia, który ukończył podstawowy wiek przejścia w stan spoczynku (70 lat), mógł nadal orzekać, jeżeli złożył stosowne oświadczenie Pierwszemu Prezesowi Sądu Najwyższego oraz dołączył do tego oświadczenia badania lekarskie (bez badań psychologicznych) potwierdzające zdolność, ze względu na stan zdrowia, do dalszego pełnienia służby sędziowskiej (art. 30 § 1 poprzedniej ustawy o Sądzie Najwyższym).
21. Sąd Najwyższy zwraca uwagę, że zgodnie ze standardem konwencyjnym, który leży u podstaw unijnej zasady skutecznej ochrony sądowej, niezależność sądownictwa od organów władzy wykonawczej jest istotnym elementem standardu rzetelnego procesu w rozumieniu art. 6 ust. 1 EKPCz. Decydowanie przez władzę wykonawczą o usunięciu sędziego z urzędu narusza niezawisłość sędziowską (wyroki ETPCz: z 30 listopada 2010 r., skarga nr 23614/08, *Henryk Urban i Ryszard Urban przeciwko Polsce*, pkt 45; z 10 stycznia 2012 r., skarga nr 33530/06, *Pohoska przeciwko Polsce*, pkt 34; z 21 czerwca 2011 r., skarga nr 8014/07, *Fruni przeciwko Słowacji*, pkt 145; z 28 czerwca 1984 r., skargi nr 7819/77 i 7878/77, *Campbell i Fell przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* pkt 78; z 3 marca 2005 r., *Brudnicka i inni przeciwko Polsce*, skarga nr 54723/00, pkt 41).

Odniesienie do pytania nr 3

22. Trzecie pytanie prejudycjalne dotyczy wykładni dyrektywy Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego

traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy (Dz.U.UE. Polskie wydanie specjalne Rozdział 05, Tom 04, s. 79, dalej jako dyrektywa 2000/78) w kontekście wyroku TSUE z 6 listopada 2012 r. w sprawie C-286/12, *Komisja przeciwko Węgrom* (ECLI:EU:C:2012:687). W orzeczeniu tym rozstrzygnięto, że „przyjmując uregulowanie krajowe wymagające zaprzestania działalności zawodowej przez sędziów, prokuratorów i notariuszy wraz z osiągnięciem przez nich wieku 62 lat, co powoduje odmienne traktowanie ze względu na wiek niemające charakteru proporcjonalnego w stosunku do zamierzonych celów, Węgry uchybiły swoim zobowiązaniom wynikającym z art. 2 i art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 2000/78”.

23. Sąd Najwyższy przyjmuje, że z wyroku tego wynika wzorzec interpretacyjny, zgodnie z którym obniżenie wieku emerytalnego z 70 do 65 lat na mocy obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym oraz zastosowanie nowego niższego wieku emerytalnego do sędziów w stanie czynnym stanowi przejaw dyskryminacji ze względu na wiek, zakazanej na mocy art. 2 dyrektywy 2000/78. Jednakże ze względu na wagę problemu prawnego, Sąd Najwyższy postanowił nie odwoływać się do instytucji *acte éclairée*, lecz uzyskać od TSUE wskazówki interpretacyjne dotyczące bezpośrednio adresowanej do tego sądu regulacji krajowej.
24. Sąd Najwyższy wyraża przekonanie, że rozwiązanie przyjęte w obowiązującej ustawie o Sądzie Najwyższym w zakresie obniżenia wieku emerytalnego dla sędziów jest dyskryminujące w rozumieniu art. 2 dyrektywy 2000/78. Na mocy art. 111 § 1a (oraz art. 111 § 1) w związku z art. 37 obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym sędzia tego sądu, który ukończył określony wiek, przechodzi w stan spoczynku (zasada), chyba że uzyska zgodę na dalsze zajmowanie stanowiska sędziowskiego wyrażaną przez Prezydenta RP (a zatem w drodze wyjątku może nadal orzekać). To wiek sędziego nadal stanowi kryterium rozstrzygające, czy pozostaje w służbie czynnej, czy też – jeżeli wyraża zamiar dalszego wykonywania czynności sędziego – musi podjąć dodatkowe działania (złożyć wniosek do organu władzy wykonawczej) i oczekiwać na pozytywną decyzję organu władzy wykonawczej. Młodszy sędziowie nie muszą takich działań

podejmować. Zdaniem Sądu Najwyższego prowadzi to do zakazanego różnicowania sytuacji prawnej sędziów, którzy ukończyli 65 rok życia oraz młodszych sędziów.

25. Sąd Najwyższy nie znajduje argumentów, które pozwalałyby uznać odmienne traktowanie ze względu na wiek za usprawiedliwione na podstawie art. 6 ust. 1 akapit pierwszy dyrektywy 2000/78. Zarówno z treści samej obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym jak i z uzasadnienia projektu ustawy nie wynika żaden konkretny cel tego rozwiązania (por. uzasadnienie projektu ustawy o Sądzie Najwyższym, druk sejmowy 2003, s. 18, www.sejm.gov.pl). Można jedynie wnioskować, że celem obniżenia wieku emerytalnego dla sędziów było jego dostosowanie do powszechnego wieku emerytalnego. Podkreślić jednak należy, że osiągnięcie powszechnego wieku emerytalnego nie oznacza obowiązku przejścia na emeryturę, lecz jedynie prawo do zakończenia aktywności zawodowej i skorzystania ze świadczenia emerytalnego. Ponadto, z punktu widzenia prawa polskiego, stan spoczynku sędziów nie może być utożsamiany ze świadczeniami emerytalnymi (wyrok Sądu Najwyższego z 19 listopada 1999 r., II UKN 199/99, OSNAPiUS 2001 nr 4, poz. 129). Wreszcie, jak już wyjaśniono, do tej pory sędziowie Sądu Najwyższego mieli prawo przejść w stan spoczynku po ukończeniu wieku odpowiadającego powszechnemu wiekowi emerytalnemu, podczas gdy zasadą było zajmowanie stanowiska sędziowskiego i wykonywanie działalności orzeczniczej do ukończenia 70 roku życia (a zatem o kilka lat dłużej niż powszechny wiek emerytalny wynoszący 65 a następnie 67 lat).
26. Nawet gdyby możliwe było zidentyfikowanie jakiegoś zgodnego z art. 6 ust. 1 akapit pierwszy dyrektywy 2000/78 uzasadnienia dla dyskryminacji sędziów ze względu na wiek, to art. 111 § 1a (oraz art. 111 § 1) w związku z art. 37 obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym nie spełniają przesłanki proporcjonalności. Realizacja jakiegokolwiek celu ustawodawcy w drodze obligatoryjnego przejścia w stan spoczynku sędziów, którzy ukończyli 65 rok życia i nie uzyskali zgody Prezydenta RP na dalsze zajmowanie stanowiska sędziowskiego, nie jest właściwa do osiągnięcia takiego celu. Nie daje

żadnych korzyści społeczeństwu w ogólności (wyrok TSUE z 12 października 2010 r., C-45/09, *Rosenblatt*, ECLI:EU:C:2010:601, pkt 73). Dodatkowo nadmiernie godzi w interesy poszczególnych sędziów, z racji nagłego i znacznego obniżenia granicy wieku obligatoryjnego zaprzestania działalności orzeczniczej w sposób przyjęty przez TSUE w wyroku C-286/12 *Komisja p. Węgrom* (pkt 70 i 72).

27. Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy uważa, że TSUE powinien udzielić pozytywnej odpowiedzi na pytanie nr 3.

Odniesienie do pytania nr 4

28. Czwarte pytanie Sądu Najwyższego dotyczy sposobu zapewnienia skutecznej ochrony sądowej sędziemu dyskryminowanemu ze względu na wiek. Sąd Najwyższy wyraża przekonanie, że w przypadku pozytywnej odpowiedzi na pytanie nr 3, nie można stosować - zgodnie z regułą *Simmenthal* - art. 111 § 1a a także art. 37 obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym. Przepisy tego rodzaju nie mogą zatem prowadzić do pozbawienia sędziego, który ukończył 65 rok życia, statusu sędziego w służbie czynnej. Na ich podstawie nie powinny być wydawane jakiegokolwiek akty wykonawcze, w szczególności zaś postanowienia Prezydenta RP stwierdzające deklaratywnie datę przejścia sędziego w stan spoczynku. W piśmiennictwie wskazuje się, że w przypadku wydania takiego postanowienia jest ono niewykonalne w tym sensie, że pracodawca sędziego jakim jest Sąd Najwyższy powinien odmówić podporządkowania się takiemu aktowi. Zastosowanie się do postanowienia Prezydenta RP naraża pracodawcę – Sąd Najwyższy - na wystąpienie przez sędziego z roszczeniami z tytułu naruszenia zakazu dyskryminacji ze względu na wiek.

29. Jednocześnie Sąd Najwyższy ma na względzie, że z uwagi na szczególny status sędziego jako osoby sprawującej w imieniu państwa wymiar sprawiedliwości, pożądanym byłoby stwierdzenie bezskuteczności przepisów takich jak art. 111 § 1a a także art. 37 obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym w jakiegokolwiek sformalizowany sposób.

30. *W sprawach dotyczących stanu spoczynku sędziów Sądu Najwyższego właściwa jest Izba Dyscyplinarna tego Sądu. W dacie wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym w sprawie C-522/18 Zakład Ubezpieczeń Społecznych Izba ta - formalnie jako część Sądu Najwyższego - faktycznie nie istniała. Obecnie Prezydent RP powołał już osoby mające orzekać w jej składzie ale status tej Izby jako sądu w rozumieniu prawa Unii oraz orzekających w niej osób jako sędziów wywołuje poważne wątpliwości, przedstawione w sprawie C-585/18 Krajowa Rada Sądownictwa. Sędzia, którego dotyczą dyskryminujące ze względu na wiek rozwiązania, skutkujące przedwczesnym przeniesieniem go w stan spoczynku, nie ma zatem dostępnej realnej drogi odwoławczej do sądu spełniającego wymogi prawa Unii.*
31. *W tej sytuacji, poszukując sposobu zapewnienia skuteczności unijnemu zakazowi dyskryminacji ze względu na wiek oraz skutecznej ochrony dla wynikających z naruszenia tego zakazu praw sędziego, Sąd Najwyższy uważa, że takim dostępnym w każdej sprawie środkiem jest zastosowanie reguły *Simmenthal*. Art. 2 dyrektywy 2000/78 jest bowiem przepisem bezpośrednio skutecznym. Bez potrzeby czekania na negatywną decyzję organu władzy wykonawczej w przedmiocie zgody na dalsze zajmowanie stanowiska sędziowskiego jak również bez potrzeby wytaczania odrębnego postępowania w przypadku wydania takiej decyzji, sędzia objęty zakresem zastosowania art. 111 § 1a (lub art. 111 § 1) oraz art. 37 obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym mógłby domagać się rozstrzygnięcia przez skład orzekający w dowolnej sprawie z jego udziałem kwestii wstępnej, jaką jest możliwość dalszego orzekania przez tego sędziego w tej sprawie po osiągnięciu 65. roku życia. Do potwierdzenia tej możliwości konieczne byłoby jedynie niezastosowanie dyskryminujących przepisów krajowych, zgodnie z wykładnią dokonaną przez TSUE w odpowiedzi na pytanie nr 3 oraz wymogami wynikającymi z wyroku TSUE z 9 marca 1978 r. w sprawie 106/77 *Simmenthal*, Zb.Orz. 1978, s. 629.*
32. *Sąd Najwyższy uważa, że w taki właśnie sposób należy postępować w przypadku pozytywnej odpowiedzi TSUE na pytania nr 1 lub nr 2.*

Odnoszenie do trybu przyspieszonego

33. Z uwagi na znaczenie rozstrzygnięcia pytań prejudycjalnych dla możliwości zgodnego z prawem oraz zasadą pewności prawa wykonywania przez Sąd Najwyższy jego kompetencji jurysdykcyjnych z udziałem sędziów usuwanych z urzędu przez władzę ustawodawczą oraz władzę wykonawczą z naruszeniem zasady nieusuwalności sędziów oraz niezawisłości sądów, a także zakazu dyskryminacji ze względu na wiek, Sąd Najwyższy wnosi o zastosowanie przez TSUE trybu przyspieszonego dla rozpoznania przedstawionych zagadnień prawnych.
34. *Dodatkowo Sąd Najwyższy zwraca uwagę, że w odróżnieniu od sędziów, którzy ukończyli 65 rok życia w dniu wejścia w życie obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym lub w okresie 3 miesięcy po tym dniu (i którzy zajmują stanowisko sędziowskie do czasu zakończenia postępowania w przedmiocie zgody na dalsze zajmowanie stanowiska sędziowskiego), sędzia zasiadający w składzie pytającym może orzekać jedynie do 2 kwietnia 2019 r., chyba że przed tą datą uzyska zgodę Prezydenta RP na dalsze zajmowanie stanowiska sędziowskiego.*